QORTI CIVILI PRIM' AWLA
(GURISDIZZJONI KOSTITUZZJONALI)

ONOR. IMHALLEF MARK CHETCUTI LL.D.

Illum it-Tlieta, 27 ta' Gunju 2017

Numru 4

Rikors Nru. 91/2015

Anthony Farrugia,
Monica Fleri neè Farrugia
Raymond Farrugia in nomine proprio u
bhala eredi ta' Anthony Farrugia li miet fid-9 ta' Mejju 2006

vs

Tabib Principali tal-Gvern (Sahha Pubblika)
fil-kwalita rapprezentattiva tieghu,
Kap Ezekuttiv tal-Awtorita dwar is-Sahha u
s-Sigurta fuq il-Post tax-Xoghol fil-kwalita rapprezentattiva tieghu,
Avukat Generali

Il-Qorti,

Rat ir-rikors tar-rikorrenti tat-30 ta' Dicembru 2015 li jghid hekk:

1. Illi r-rikorrenti huma l-ulied u l-eredi tal-mejjet Anthony Farrugia (vide certifikat tal-mewt, testment applikabbli u ricerki testamentarji annessi u mmarkati Dok. A, B, C, u D rispettivament);

2. Illi l-imsemmi Anthony Farrugia miet kagun ta' kancer ikkagunat esklussivament mill-esposizzjoni ghall-asbestos, maghruf bhala Malignant Mesothelioma, (vide kawza tal-mewt fic-certifikat tal-mewt tieghu Dok. A);

3. Illi dan Anthony Farrugia kien jahdem mal-Malta Drydocks Corporation u dan kien l-uniku impjieg tieghu (vide 'employment history' tal-ETC anness u mmarkat Dok. E);

4. Illi matul il-perjodu li Anthony Farrugia dam hekk impjegat l-asbestos kien "staple material" fl-imsemmija korporazzjoni u kien jintuza f'ammonti kopjuzi minghajr l-ebda kontrol effettiv;

5. Illi ilu ghal ghexieren shah ta' snin maghruf li l-esposizzjoni ghall-asbestos kienet tirreka dannu serju ghal sahhet il-bniedem, twassal ghal mard serju u tista' wkoll tikkaguna l-mewt;

6. Illi minkejja tali gharfien, l-awtoritajiet tas-sahha, il-Ministeru li tahtu kienet taqa' d-direzzjoni u l-kontroll tat-tarznari, id-Dipartiment tal-Impjiegi u Relazzjonijiet Industrijali naqsu milli jipprovdu lil Anthony Farrugia bi protezzjoni adegwata biex jilqghu ghall-hsara ikkagunata mill-asbestos, u infatti miet minhabba tali esposizzjoni;

7. Illi hadd minn dawk imsemmija fil-paragrafu precedenti ma informa lill-istess Anthony Farrugia bl-effetti nocivi involuti mill-esposizzjoni ghall-asbestos;

8. Illi kien biss wara lir-rikorrenti u l-mejjet missierhom bdew jisimghu bil-mard u mwiet ikkagunati mill-asbestos ta' whud mill-kollegi ta' missierhom, li saru konxji tal-effetti nocivi tal-esposizzjoni ghall-asbestos;

9. Illi tali gharfien kien gradwali u maghruf minghajr l-intervent tal-entitajiet fuq indikati li kellhom l-obbligu jissuplixxu tali informazzjoni;

10. Illi l-esposizzjoni ghall-asbestos u l-effetti tieghu affettwat b'mod negattiv il-kwalita tal-hajja tar-rikorrenti li gew imcahda prematurament minn presenza sinifikanti hafna f'hajjithom u li kienu fil-kura palljattiva ta' missierhom minhabba marda ingustament u intortament kontratta minnu u ghalhekk jissodisfaw il-kriterji biex ikollhom locus standi bhala vittmi indiretti kif ukoll bhala eredi ta' Anthony Farrugia;

Ghaldaqstant ghall-fatti u ghar-raguni fuq premess, u ghal dawk kollha li jistghu jirrizultaw matul il-procedura odjerna, ir-rikorrenti jitlobu lil din l-Onorabbli Qorti tiddikjara li fil-konfront tal-mejjet missierhom u fil-konfront individwali gie vjolat:

1. Id-dritt ghall-protezzjoni tal-hajja, u li l-hajja ta' individwu ma titqieghedx f'periklu bla bzonn, ai termini tal-artikolu 33 tal-Kostituzzjoni ta' Malta, u tal-artikolu 2 tal-Konvenzjoni Ewropea dwar id-Drittijiet tal-Bniedem, applikabbli ukoll lokalment via l-Kap. 319 fuq gia riferit;

2. Id-dritt ghar-rispett tal-hajja privata u tal-familja tal-individwu, ai termini tal-artikolu 8 tal-istess Konvenzjoni Ewropea, applikabbli wkoll lokalment via l-Kap. 319 fuq gia riferit;

3. Id-dritt ghar-rispett tal-hajja privata fit-termini tal-paragrafu precedenti pero f'dak li ghandu x'jaqsam mad-dritt ghall-informazzjoni dwar perikli marbutin mal-asbestos;

4. Tikkwantifika kumpens xieraq bhala rimedju ghal ksur tad-drittijiet fuq indikati jew liema minnhom fil-konfront tar-rikorrenti individwalment;

5. Tillikwida dan l-ammont ta' kumpens;

6. Tordna li l-ammont hekk likwidat bhala rimedju pekunjarju jithallas lir-rikorrenti individwalment.

Rat ir-risposta tat-Tabib Principali tal-Gvern (Sahha Pubblika) u tal-Avukat Generali li tghid hekk:

(I) Illi in linea preliminari, l-esponenti jirrilevaw li l-lanjanzi tar-rikorrenti li jirreferu ghall-perjodu ta' qabel it-30 ta' April 1987 ma jistghux jigu mistharga minn din l-Onorabbli Qorti u dan ai termini tal-artikolu 7 tal-Kap. 319 tal-Ligijiet ta' Malta;

(II) Illi fil-rnertu u minghajr pregudizzju ghas-suespost, l-esponenti jirrespingu l-allegazzjonijiet u l-pretensjonijiet tar-rikorrenti bhala insostenibbli stante li fil-konfront tal-esponenti huma infondati fil-fatt u fid-dritt, u dan ghas-segwenti ragunijiet li qed jigu elenkati minghajr pregudizzju ghal xulxin:
(i) Illi fl-ewwel lok, ir-rikorrenti ghandhom igibu prova li Anthony Farrugia kien fil-fatt espost ghall-asbestos waqt li kien jahdem mal-Malta Drydocks Corporation u li l-marda li kellu kienet allegatament il-konsegwenza u l-kawza unika tal-fatt li hu kien hekk espost;
(ii) Illi fit-tieni lok, l-esponenti jirribattu li hadd mill-intimati odjerni ma qieghed il-hajja tar-rikorrenti fil-perikolu jew b'xi mod cahhadhom mid-dritt ghal hajjithom u ghalhekk ic-cirkostanzi odjerni ma jirraprezentaw l-ebda ksur tal-artikolu 33 tal-Kostituzzjoni ta' Malta u/jew tal-artikolu 2 tal-Konvenzjoni Ewropea;
(iii) Illi fit-tielet lok, il-fatt wahdu li Anthony Farrugia miet kawza ta' kancer ma jistax jitqies li jikkostitwixxi xi interferenza mill-intimati fil-hajja privata jew familjari tar-rikorrenti; liema hajja tista' tibqa' tigi ezercitata f'kull hin;
(iv) Illi fir-raba lok, ic-cirkostanzi odjerni lanqas ma jirraprezentaw ksur tad-dritt ghar-rispett tal-hajja privata tar-rikorrenti kif qed jallegaw ir-rikorrenti u ghalhekk ic-cirkostanzi odjerni lanqas ma jiksru l-artikolu 8 tal-Konvenzjoni Ewropea;
(v) Illi fil-hames lok u minghajr pregudizzju, l-esponenti jirrilevaw ukoll li kif saru maghrufa fuq livell internazzjonali r-riskji ta' dan il-materjal, il-legislatur ghadda ligijiet biex iwaqqaf l-importazzjoni ta' dan il-materjal, filwaqt li l-amministrazzjoni tat-Tarzna provdiet maskri u taghmir protettiv lill-haddierna u gie zgurat li jkun hemm ventilazzjoni adegwata ghaddejja fuq il-post tax-xoghol;
(vi) Illi ghar-ragunijiet fuq esposti, fic-cirkostanzi odjerni kwalunkwe talba ghal hlas ta' kumpens fil-konfront tal-esponenti da parte tar-rikorrenti hija infondata. Madanakollu, dato ma non concesso li din l-Onorabbli Qorti jidhrilha li kien hemm xi ksur, fic-cirkostanzi odjerni fl-umli fehma tal-esponenti dikjarazzjoni ta’ ksur ghandha tkun sufficjenti;
(viii) Salv eccezzjonijiet ohra, jekk ikun il-kaz.

Ghaldaqstant, l-esponenti ghar-ragunijet fuq esposti jitolbu bir-rispett li din l-Onorabbli Qorti joghgobha tiddikjara li c-cirkostanzi odjerni ma jirraprezentaw l-ebda ksur tad-drittijiet fundamentali tar-rikorrenti ai termini tal-artikolu 33 tal-Kostituzzjoni u/jew tal-artikoli 2 u 8 tal-Konvenzjoni Ewropea billi tichad l-allegazzjonijiet u t-talbiet kollha kif dedotti fir-Rikors Promotur; bl-ispejjez kontra l-istess rikorrenti.

Rat ir-risposta tal-Awtorita dwar is-Sahha u s-Sigurta fuq il-Post tax-Xoghol li tghid hekk:

IIIi, sabiex ma jkunx hemm ekwivoci, l-Awtorita hawn eccipjenti ghandha personalita guridika ghaliha a se stante hekk kif stabbilit bl-Att 8(1) tal-Kapitolu 424 tal-Ligijiet ta' Malta u r-rapprezentanza legali taghha hi vestita fic-Chairperson u fl-Ufficjal Ezekuttiv Ewlieni flimkien in virtu tal-art. 13(1) tal-Kapitolu 424. Ghalhekk, il-prezenti risposta qed tigi mressqa mill-indikata Awtorita.

1. IIIi fl-ewwel lok, u in linea preliminari, jigi eccepit illi l-Awtorita esponenti mhijiex il-legittimu kontradittur u ghandha tigi liberata mill-osservajnza tal-gudizzju bl-ispejjez kontra r-rikorrenti, inter alia, ghas-segwenti motivi:
(a) l-Awtorita esponenti qiet kostitwita permezz taI-Att XXVII tal-2000 (Kapitolu 424 tal-Ligijiet ta' Malta), liema Att dahal fis-sehh in parte fit-3 ta' Mejju 2001 (bl-A.L. 121 tal-2001) u l-kumplament tad-disposizzjonijiet dahlu fis-sehh fid-29 ta' Jannar 2002 (bl-A.L. 9 tal-2002) [vide "Dok: A", "Dok: 8" u "Dok: C" annessi];
(b) l-art. 5 tal-Kapitolu 424 jistipula illi l-Awtorita esponenti ghandha tizgura li jinzammu l-livelli ta' protezzjoni tas-sahha u tas-sigurta fuq il-postijiet tax-xoqhol "kif stabbiliti b'dan l-Att u b'regolamenti maghmulin taht dan I-Att". Dan ifisser li l-Awtorita hi soggetta ghal-ligi u hi l-istess ligi li taghtiha poteri u setghat;
(c) taht l-Att li jikkreja l-Awtorita kien hemm orignarjament promulgati r-'Regolamenti tal-2003 dwar il-Protezzjoni tal-Haddiema mir-Riskji li jinholqu meta Persuna tkun esposta ghall-Asbestos fuq il-Post tax-Xoghol, 2003 (A.L. 123 tal-2003) li sussegwentement gew rimpjazzat bir-'Regolamenti Dwar il-Protezzjoni tal-Haddiema mir-Riskji li jinholqu meta Persuna tkun esposta ghall-Asbestos fuq il-Post tax-Xoghol (L.S. 424.23 jew A.L. 323 tal-2006) [vide"Dok: D" u "Dok: E" annessi];
(d) jirrizulta (vide "Dok: E" anness mar-rikors promotur [a fol. 11]) li d-defunt Anthony Farrugia [K.I. nru. 401021M] ittermina l-impjieg tieghu fis-sena 1982 (ergo l-allegati effetti nocivi kienu allegatament gja subiti) qabel il-holqien tal-Awtorita esponenti u qabel id-dhul fis-sehh tal-indikati regolamenti. Dan ifisser li l-Awtorita esponenti ma kellha l-ebda vires jew obbligu legali illi tiehu xi azzjoni jew passi rigwardanti l-allegazzjonijiet tar-rikorrenti, jew ghax ma kienitx ghadha mahluqa bhala entita jew l-gnaliex ma setghet qatt tattwa mizura li ma kinitx f'forma tal ligi pozittiva (u dan fuq il-bazi tal-massima ta' nulla poena sine lege scripta/certa. Fi kliem iehor, dan ifisser li ghar-rigward tal-imsemmi defunt l-Awtorita esponenti qatt ma setghet tinfurmah bl-allegati effetti nocivi involuti mill-allegata esposizjoni ghall-asbestos stante li fil-perjodu lamentat, l-istess Awtorita ma kinitx tezisti. Di fatti, dan il-punt gie anke espress mill-Qorti Ewropea ghad-Drittijiet Fundamentali tal-Bniedem fil-kaz Brincat and others vs Malta fejn inghad illi: "Additionally, in relation to the Governments reference to the information available at the OHSA, the Court notes that this authority was only created after the year 2000 and it could therefore not have been a source of information before that date." [para. §114 tad-decizjoni] (emfasi mizjuda). L-istess linja ta’ hsieb giet addotata minn din l-Onorabbli Qorti, diversament preseduta, fid-decizjoni taghha tal-15 tal Settembru, 2015 in re Mary Grace Farrugia et v. Tabib Principali Tal-Gvern (Sahha Pubblika) et [rikors nru. 9/2015JZM];
(e) minghajr pregudizzju ghas-suespost, il-lanjanzi mressqa mir-rikorrenti bl-ebda mod ma jolqtu xi agir tal-Awtorita esponenti li jista' b'xi mod jigi interpretat li jilledu d-drittijiet fundamentali tar-rikorrenti u konsegwentement ma tista' qatt tirrispondi ghall-addebiti mressqa kontra taghha. Di fatti, imkien fir-rikors promotur ma tissemma b’xi mod l-Awtorita esponenti jew xi agir tal-istess Awtorita u minn imkien ma tirrizulta xi

allegazzjoni fil-konfront tal-istess. Di piu, ma tezisti l-ebda relazzjoni guridika bejn ir-rikorrenti u l-Awtorita esponenti;
(f) di piu, l-Awtorita esponenti ma ghandha l-ebda forma ta' relazzjoni mar-rikorrenti u bl-ebda mod ma wiehed jista' jmmagina kif xi agir tal-Awtorita esponenti seta jimpingi negattivament fuq id-drittijiet taghhom allegatament infranti. F'dan ir-rigward ir-rikorrenti huma tenuti juru, bi provi tajbin, oggettivi u konkreti, ghaliex l-Awtorita esponenti ghandha twiegeb di fronti ghall-pretiza taghhom;
(g) b'hekk l-Awtorita esponenti ghandha tigi mehlusa minn kull addebitu ta' allegat infrazzjoni ta' jeddijiet kostituzjonali u/jew konvenzjonali, peress li l-ilment tar-rikorrenti jirrisali ghal zmien meta l-istess Awtorita ma kinitx ghadha mahluqa. Ghalhekk, l-Awtorlta esponenti certament ma tista' qatt tirrispondi, jew taghti rimedju, ghall-addebiti mqanqla mir-rikorrenti.

2. Illi in linea preliminari wkoll, u bla pregudizzju ghall-eccezzjoni precedenti u dawk sussegwenti, l-Kapitolu 466 tal-Ligijiet ta' Malta intitolat "Att Dwar ir-Ristrutturar tat-Tarznari" jispecifika min huwa mghobbi bir-responsabbilita tal-hwejjeq li jikkoncernaw it-Tarzna ta' Malta. Ghalhekk, ikun siewi u opportun, ghall-integrita tal-gudizzju, li l-persuna mghobbija b'tali responsabbilita tigi msejjha f'dawn il-proceduri.

3. Illi, bla pregudizzju ghall-eccezzjonijiet precedenti u dawk sussegwenti, in kwantu ghall-ilment tar-rikorrenti, dan skatta minn episodji li jirrisalu ghal perjodu ferm qabel l-adozzjoni tal-Konvenzjoni Ewropea ghad-Drittijiet tal-Bniedem fil-ligijiet nostrani (i.e., sena 1987). Ghalhekk, l-ilmenti relattivi ta' indoli Konvenzjonali ghall-perjodu ta' qabel it-30 ta' April 1987 ma jistghux jigu mistharrga minn din l-Onorabbli Qorti u dan a tenur tal-art. 7 tal-Kapitolu 319 tal-Ligijiet ta' Malta ghax, inter alia, kolpiti minn inkompetenza ratione temporis. Fdan is-sens vide d-decizjoni in re John Formosa et v. Tabib Principali tal-Gvern et (Qorti Kostituzzjonali, 30 ta' Ottubru, 2015).

4. Illi fil-mertu, u minghajr pregudizzju ghas-sueccepit, jinghad fir-rikors promotur illi l-esposizzjoni ghall-asbestos fuq il-post tax-xoghol affettwat b'mod negattiv ferm il-kwalita ta' hajja tal-istess rikorrenti. Fuq il-principju illi onus probandi incumbi ei qui dicit non ei qui negat, huma l-istess rikorrenti li ghandhom igibu l-prova illi tali esposizzjoni kienet l-unika sors ghall-effetti negattivi minnhom lamentati.

5. IIli, bla pregudizzju ghall-eccezzjonijiet precedenti u dawk sussegwenti, safejn l-ilment tar-rikorrenti jinsab imsejjes fuq l-allegazzjoni ta' ksur tad-dritt ghall-hajja, kif imhares bl-art. 33 tal-Kostituzzjoni u l-art. 2 tal-Konvenzjoni Ewropea, dan huwa assolutament bla bazi kemm bhala fatt u kif ukoll bhala dritt, peress li hadd mill-intimati intenzjonalment ma qieghed hajjet ir-rikorrenti fil-perikolu jew b'xi mezz cahhadhorn mill-jedd ghall-hajja taghhom. Fis-sewwa hadd mill-intimati ma kellu l-animus li jnehhi hajjet ir-rikorrenti jew l-animus li jikkaguna xi hsara ghal sahhet ir-rikorrenti.

6. Illi, bla pregudizzju ghall-eccezzjonijiet precedenti u dawk sussegwenti, dwar l-ilment tar-rikorrenti marbut mal-jedd kif protett taht l-art. 8 tal-Konvenzjoni Ewropea, l-esponenti tosserva li r-rikorrenti ma elaboraw xejn dwar din l-allegazzjoni. Tassew imkien fir-rikors kostituzzjonali ma gie spjegat b'liema mod l-prezenti Awtorita indahlet fi hwejjiqhom jew fil-hajja privata taghhom jew tal-familja taghhom, Ghalhekk inkwantu dan l-ilment ma giex sufficjentement imfisser, dan ghandu jigi mwarrab ukoll. Madankollu biex l-argument ikun shih, l-esponenti assolutament tichad bhala

fatt li hi ndahlet jew hadet xi mizura/i biex tikkomprometti jew tfixkel l-hajja privata jew tal-familja tar-rikorrenti.

7. l-Awtorita esponenti tikkondividi l-eccezzjonijiet imqanqla mill-intimati l-ohra (fir-risposta kongunta taghhom imressqa fit-3 ta' Frar, 2016) u dejjem salv ghal dak eccepit fil-prezenti risposta u konsistentement maghha, l-istess Awtorita taddotta l-istess bhala linja difensjonali kontra ghal-lanjanza mressqa mir-rikorrenti.

8. Salv eccezzjonijiet ohra ulterjuri.

Ghaldaqstant fid-dawl tas-suespost l-Awtorita esponent umilment titlob lii din l-Onorabbli Qorti joghgobha tichad it-talbiet kollha tar-rikorrenti bl-ispejjez kollha kontra taghhom.

Rat l-atti u n-noti ta' sottomissjonijiet;

Rat li t-talbiet fil-konfront tal-Awtorita dwar is-Sahha u s-Sigurta fuq il-Post tax-Xoghol gew ceduti b'nota tat-28 ta' April 2017;

Rat li l-kawza thalliet ghas-sentenza.

Ikkunsidrat

Ir-rikorenti bhala eredi ta' Anthony Farrugia li miet fid-9 ta' Mejju 2006 ta' 84 sena qed jallegaw li fiz-zmien twil li dam impjegat mal-Malta Drydocks mill-1959 sal-1982 kien espost ghal ammonti kopjuzi ta' asbestos li esponewh ghal marda qerrieda li waslitu sal-mewt tieghu. Skond ir-rapport mediku u c-certifikat tal-mewt Anthony Farrugia miet minhabba cardio respiratoratory insufficiency, mesothelioma u status post bowel resection for mechanical trans peritoneal metastases.

Fatti

Skond ix-xiehda tal-Professur Joseph Cacciatolo, kap tad-dipartment tal-medicina fl-Universita riprodotta minn kawza ohra fuq fatti simili ghal din (fol. 70 tal-process) u jghid li hemm ness ta' kawzalita diretta bejn l-espozizzjoni ghall-asbestos ma' peritoneal mesothelcima , li hu kancer tal-pulmun, pero tista' teffettwa r-riti tal-imsaren, madwar il-qalb u t-testikoli. Dan in-ness ta' kawzalita bejn l-espozizzjoni

ghall-asbestos mal-kancer ilu ppruvat xjentifikament mill-1960 mill-British Medical Journal li hu wiehed miz-zewg gurnali principali medici li jinqraw mit-tobba.

Giet ukoll riprodotta x-xiehda ta' Ray Busuttil, supretendent tas-sahha pubblika wkoll mehuda minn kawza ohra fuq fatti simili li qal li informazzjoni dwar l-asbestos u s-sahha pubblika bejn l-1956 u s-sena 2010 ma kien hemm xejn fuq livell nazzjonali u ma kienx hemm direzzjoni dwar l-uzu tal-asbestos in generali.

Ulied Anthony Farrugia xehdu illi missierhom kien ragel b'sahhtu bla ebda kundizzjoni kronika ta' sahha. Sas-sebghin sena kien jahdem fil-workshop u b'sahhtu. Kien bniedem indipendenti sakemm hakmitu l-marda li rrendietu fragile hafna, mugugh, minghajr nifs u bilkemm kapaci jitla' zewg turgien. Ir-rapport tat-tobba kien li qed imut bil-mod bla ebda kura ghal kundizzjoni tieghu. Dan kollu sehh madwar l-ahhar sena u nofs u ta' hajtu.

Joseph Saliba, policy manager ta' Malta Shipyards fil-Ministeru tal-Infrastruttura f'xiehda wkoll riprodotta minn kawza ohra simili qal li l-ahhar kariga li kellu kien ta' health and safety manager mal-Malta Shipyard li qabel kienet Malta Drydocks. Kien ilu jokkupa l-kariga mill-1993. Xoghlu kien li jiehu hsieb is-sahha u sigurta tal-haddiema. L-asbestos jintuza f'diversi affarijiet bhal insulation, boards u wiring. Fl-investigazzjonijiet li kienu ghamlu fit-Tarzna sabu tlett tipi ta' asbestos, l-aktar hu dak l-inqas nociv pero sabu ftit li hu l-aktar forma ta' asbestos nociva. F'Malta saru konxji dwar il-periklu tal-asbestos fin-nofs tad-disghinijiet, u bil-mod bdew jittestjaw ghal u jigbru l-asbestos minn fejn sabuh fid-Drydocks ghal habta tal-ahhar tad-disghinijiet. L-asbestos tnehha kollu mid-Drydocks u gie esportat b'mod legali ghad-distruzzjoni tieghu. Bhala prekawzjoni wkoll bdew igibu nies apposta biex jittestjaw vapuri li jidhlu t-tarzna ghal xoghol fuqhom sabiex jivverifikaw kellhomx asbestos. It-tarzna hadet ukoll il-prekawzjoni li tiehu l-haddiema ghal check ups l-isptar fejn qabel il-haddiema kienu jinghataw dangerous employment allowance li nqatghet. Zied li meta kien gie mpjegat mat-tarzna, hu fis-sittinijiet, l-asbestos kien jintuza bhala sheeting kontra s-shana. Ghalkemm l-asbestos hu assocjat mat-tarzna ghax jidhlu hafna vapuri, pero jinsab ukoll f'gaskits tal-karozzi, corrugated sheeting u tankijiet tal-ilma fuq il-bejt.

Dr George Peplow kwalifikat fil-kimika analitika li x-xiehda tieghu giet ukoll riprodotta minn kawza ohra qal li l-asbestos hu perikoluz pero f'certi cirkostanzi jista' jkun aktar perikoluz jekk tnehhih minhabba l-fibri li jarmi fl-arja. Hu ghamel diversi konsulenzi fosthom l-isptar St. Luke's. Qal li kien hemm awareness fuq il-periklu assocjat mal-asbestos mill-ahhar tas-sittinijiet pero bhala ligijiet anki internazzjonali dawk waslu aktar tard, anki barra minn Malta. Fil-bidu tas-sebghinijiet il-prekawzjonijiet li kienu jittiehdu f'Malta kien li jekk tuza l-asbestos tahsel idejk u li toqghod attent ma jigix fuq hwejgek, pero ma kienx hemm sens tal-estent u kejl tar-riskju involut. Dan beda jsir b'mod aktar xjentifiku fid-disghinijiet. L-aktar li jintuza l-asbestos hu fuq il-vapuri bhal insulaturi ghal hot water pipes, partitions bejn bibien bhala fire retardant, pero jintuza wkoll f'affarijiet ohra bhala corrugated sheeting. L-ewwel ligi f'Malta saret fl-2003 biex tipprotegi l-haddiema, ghalkemm fit-tmenijijiet ma setghax jigi importat aktar f'Malta. Ix-xhud spjega li l-fatt li hemm asbestos f'sit, dan mhux necessarjament perikoluz jekk fl-arja ma hemmx livell gholi ta' fibri tal-asbestos. Jekk pero l-asbestos jigi iddisturbat il-livelli fl-arja ser joghlew.

Eccezzjoni li l-lanjanzi li jirreferu ghal perjodu ta' qabel it-30 ta' April 1987 ma jistghux jigu mistharrga mill-Qorti ai termini tal-artikolu 7 tal-Kap. 319

Din l-eccezzjoni ma ghandhiex mis-sewwa billi l-lanjanza tar-rikorrenti qed tirreferi ghal episodji li veru sabu l-origini taghhom qabel l-1987 pero l-effetti taghhom baqghu oltre l-1987 sakemm missier ir-rikorrenti miet fl-2006 allegatament kawza tal-asbestos li kien espost ghalih fil-perjodu li kien jahdem mad-Drydocks mill-1959-1982. (Ara **Raymond Cassar Torreggiani et vs Avukat General et**, Kost 29/04/2016).

Mertu

Il-mertu tal-azzjoni hu wiehed semplici. Ir-rikorrenti qed jallegaw li l-marda ta' missierhom cioe kancer fl-imsaren kien ir-rizultat dirett tal-fatt li hu kien espost ghal diversi snin qabel mewtu ghal kontaminazzjoni minn asbestos fil-post tax-xoghol minghajr ma ttiehdu prekawzjonijiet mill-awtoritajiet tas-sahha biex jipprevjenu tali mard.

Irrizulta mill-provi illi Anthony Farrugia dam aktar minn 20 sena jahdem id-Drydocks, entita pubblika tal-Gvern, fejn kien hemm materjal tal-asbestos prezenti u li sa mis-sittinijiet kien hemm informazzjoni medika dwar il-periklu assocjat mal-asbestos u ghal persuni li jigu esposti ghalih. Saret ukoll il-prova illi l-awtoritajiet tas-sahha bdew jiehdu mizuri preventivi fid-disghinijiet, cioe wara li Anthony Farrugia kien irtira mix-xoghol.

Gie stabbilit mix-xiehda tal-Professur Cacciatolo, kap tad-dipartiment tal-medicina fl-universita li hemm ness dirett bejn il-marda tal-kancer senjatament pleural mesothalcima u l-espozizzjoni tal-bniedem ghall-asbestos. Anthony Farrugia miet kawza ta' din il-marda kif juri c-certifikat tal-mewt u l-inkartament tal-isptar esebit. Hu beda juru sintomi avvanzati ta' din il-marda fl-2005 kif jidher mill-istess notamenti u miet xi sena u nofs wara. Ghalkemm hu minnu illi l-marda tfaccat b'mod accertat klinikament snin wara li Anthony Farrugia spicca mill-impjieg pero n-ness dirett tal-marda max-xoghol tieghu fid-Drydocks ma giex meghlub bi prova kuntrarja mill-intimati, nonostante it-trapass taz-zmien. In oltre jigi rilevat li x-xoghol ta' Anthony Farrugia kien esklussivament fit-tarzna u ma ngiebet ebda prova li seta' kkontratta l-marda banda ohra jew minn sors iehor.

Ir-rikorrenti jilmentaw illi minhabba l-marda li biha miet Anthony Farrugia kien hemm vjolazzjoni tal-art. 33 tal-Kostituzzjoni u tal-art. 2 u l-art. 8 tal-Konvenzjoni:

> 33. (1) Hadd ma jista' jigi pprivat mill-hajja tieghu intenzjonalment hlief fl-esekuzzjoni tas-sentenza ta' qorti dwar reat kriminali skont il-ligi ta' Malta li tieghu jkun gie misjub hati.
>
> 2. (1) Id-dritt ghall-hajja ta' kulhadd ghandu jigi protett b'ligi. Hadd ma ghandu jigi ipprivat mill-hajja tieghu intenzjonalment hlief fl-esekuzzjoni tas-sentenza tal-qorti wara li jigi misjub hati ta' delitt li dwaru tkun provduta mil-ligi din il-piena
>
> 8. (1) Kulhadd ghandu d-dritt ghar-rispett tal-hajja privata tieghu u tal-familja tieghu ...

Il-Qorti tirreferi ghas-sentenza tal-Prim Awla Sede Kostituzzjonali fl-ismijiet **Mary Grace Farrugia et vs Tabib Principal ital-Gvern (Sahha Pubblika) et** deciza fil-31

ta' Jannar 2017 fejn irreferiet ghal kaz tal-ECHR **Brincat vs Malta** f'aktar dettall. Il-Qorti tqis illi ezami tas-sentenza tal-kaz Brincat hargu s-segwenti principji:

> 79. The Court reiterates that Article 2 does not solely concern deaths resulting from the use of unjustified force by agents of the State but also, in the first sentence of its first paragraph, lays down a positive obligation on States to take appropriate steps to safeguard the lives of those within their jurisdiction (see, for example, L.C.B. v. the United Kingdom, 9 June 1998, § 36, Reports 1998-III, and Paul and Audrey Edwards, cited above, § 54).
>
> 80. This obligation is construed as applying in the context of any activity, whether public or not, in which the right to life may be at stake, and a fortiori in the case of industrial activities which by their very nature are dangerous, such as the operation of waste-collection sites (see Öneryıldız v. Turkey [GC], no. 48939/99, §71, ECHR 2004-XII) or nuclear testing (see L.C.B. cited above, § 36) or cases concerning toxic emissions from a fertiliser factory (see Guerra and Others v. Italy, 19 February 1998, §§ 60 and 62, Reports 1998-I, although in this case the Court found that it was not necessary to examine the issue under Article 2, it having been examined under Article 8).
>
> 81. The Court considers that the same obligations may apply in cases, such as the present one, dealing with exposure to asbestos at a workplace which was run by a public corporation owned and controlled by the Government.
>
> 106. Thus, as to whether the Maltese Government knew or ought to have known in the early seventies, the Court must rely on other factors, most evident amongst them being objective scientific research, particularly in the light of the domestic context. The Court takes account of the list, submitted by the applicants, which contains references to hundreds of articles or other publications concerning the subject at issue published from 1930 onwards - many of them taken from reputable British medical journals. The Court observes that medical studies at the then Royal University of Malta were modelled on, and followed closely upon, the corresponding United Kingdom system, with many graduates in medicine continuing their studies in England and Scotland. Particularly in view of this situation, even accepting the Government's argument - that is, that information was at the time not as readily available as it is today - it is inconceivable that there was no access to any such sources of information, at least, if by no one else, by the highest medical authorities in the country, notably the Chief Government Medical Officer and Superintendent of Public Health (as provided for in the, now repealed, Department of Health (Constitution) Ordinance, Chapter 94 of the Laws of Malta, see paragraph 42 above). In fact, according to Maltese law it was precisely the duty of the Superintendent of Public Health to remain abreast of such developments and advise the Government accordingly. The Court, further, observes that it has not been submitted that there had been any specific impediment to access the necessary information. Furthermore, the Government failed to rebut the applicants' assertion with any signed statement by a medical expert or authority, who could have attested that the

medical professionals in the country were, in or around the 1970s, unaware of these worrying medically related findings at the time.
Moreover, the Pellicano judgment by the Commercial Court (see paragraph 35 above) is in itself an implicit acknowledgement by a domestic court that in the years preceding Mr Pellicano's death in 1979 the authorities knew or ought to have known of the dangers of working with asbestos and that they had failed to provide adequate health and safety measures in that respect.
Against this background, the Court concludes that for the purposes of the present case, it suffices to consider that the Maltese Government knew or ought to have known of the dangers arising from exposure to asbestos at least as from the early 1970s.

107. As to the fulfillment of the ensuing obligations, as stated above, the respondent Government claimed that as soon as they had become aware of the dangers associated with asbestos, laws were enacted to protect employees from these dangers and this as early as 1987 by means of the Work Place (Health, Safety and Welfare) Regulations. It follows that, by Government's admission, up until 1987 no positive action was taken in the nearly two decades (four years in the case of Mr. Attard who left the MDC in 1974) during which the applicants had been exposed to asbestos.

111. Consequently, from the information provided, it is apparent that from the mid-1980s to the early 2000s, when the applicants (except for Mr Attard) left the MDC, the legislation was deficient in so far as it neither adequately regulated the operation of the asbestos-related activities nor provided any practical measures to ensure the effective protection of the employees whose lives might have been endangered by the inherent risk of exposure to asbestos.

Tajjeb jinghad illi d-decizjoni ta` Brincat (op. cit.) kienet tittratta kwistjoni identika ghal din tal-lum fejn l-ECHR ikkonkludiet li kien ippruvat ness ta` kawzalita` sufficjenti in kwantu malignant mesothalioma hija maghrufa bhala kancer rari assocjat ma` esposizzjoni ghal asbestos. Inghad hekk :-

83. The medical certification indicated that Mr Attard's death was likely to be a result of asbestos exposure; malignant mesothelioma is known to be a rare cancer associated with asbestos exposure. The Court observes that it has not been contested or denied that Mr Attard worked at Malta Drydocks for more than a decade (1959-1974), during which time he was repeatedly exposed to asbestos. Neither has it been shown that Mr Attard could have been contaminated elsewhere or that he was affected by other factors that could have led to the disease. In these circumstances, and given that Mr Attard has died as a result of his cancer, the Court considers that Article 2 is applicable to the complaint brought by the applicants in application no. 62338/11 relating to the death of the said Mr Attard.

Fil-kaz ta` Brincat (op. cit.) inghad ukoll:-

85. However, in the context of dangerous activities, the scope of the positive obligations under Article 2 of the Convention largely overlaps with that of

> those under Article 8 (see Öneryıldız, cited above, §§ 90 and 160). The latter provision has allowed complaints of this nature to be examined where the circumstances were not such as to engage Article 2, but clearly affected a person's family and private life under Article 8 (see López Ostra v. Spain, 9 December 1994, Series A no. 303-C and Guerra and Others, cited above).
>
> Il-konkluzjoni kienet illi fil-kaz tal-haddiema li mietu bil-mesothelioma l-ilment taghhom kellu jigi trattat fil-kuntest ta` vjolazzjoni tal-Art 2 mentri fil-kaz tal-haddiema illi mardu bil-mesiothelioma l-ilment kellu jigi trattat biss fl-ambitu tal-Art 8.

Din il-Qorti tikkondividi l-linja traccjata mill-ECHR u sejra tqis il-mewt ta` Anthony Farrugia, ghar-ragunijiet fuq esposti, bhala vjolazzjoni tal-art. 2 mhux tal-art. 8.

In kwantu ghall-artikolu 33 tal-Kostituzzjoni fil-kawza **James Agius vs Avukat Generali et**, deciza mill-Qorti Kostituzzjonali fl-14 ta' Dicembru 2015, intqal hekk:

> L-artikolu 33 tal-Kostituzzjoni "Ir-rikorrenti qed tallega ksur ta' dan l-artikolu flimkien malartikolu 2 tal-Konvenzjoni. Il-kliem tal-artikolu 33 mhuwiex ezattament l-istess bhat-test tal-artikolu 2. L-artikolu 2 jibda bis-sentenza "Everyone's right to life shall be protected by law". Dan il-principju assolut mhuwiex rispekkjat fl-artikolu 33 li jinkorpora biss it-tieni frazi tal-artikolu 2. Wiehed jista' jirraguna li din il-frazi thalliet barra appozitament u ghalhekk l-artikolu 33 jitkellem biss dwar indhil dirett mill-Istat.
> Izda dan l-artikolu ghandu jinghata l-istess applikazzjoni bhall-artikolu 2 tal-Konvenzjoni ghal diversi ragunijiet. L-ewwel nett hu pacifiku li rresponsabbilita guridika temani mhux biss fuq att pozittiv u dirett, imma anke minn att ta' omissjoni fejn persuna tonqos milli taghmel dak li hu mistenni ragonevolment minnha. Att ta' omissjoni jista' jkun leziv daqs att ta' kommissjoni. "Inoltre, l-obbligazzjoni sancita bl-artikolu 33 hija wahda essenzjalment tal-protezzjoni tal-hajja minn azzjonijiet illegali u arbitrarji tal-Istat. Dan jirrikjedi li l-Istat ghandu jkun marbut mhux biss milli jindahal fit-tgawdija ta' tali dritt imma anke li jiehu mizuri pozittivi biex jassigura t-tharis tad-dritt; altrimenti dan l-artikolu ikun wiehed dghajjef u ineffettiv.

A bazi ta' dawn l-osservazzjonijiet il-Qorti issib li mill-provi prodotti l-mewt ta' Anthony Farrugia kienet ta' rizultat ta' ommissjoni serja da parti tal-istat li mhux biss ma aggornax ruhu bil-legislazzjoni mill-gharfien tal-perikli tal-asbestos u l-uzu tieghu izda naqas ukoll li jaghmel rakkomandazzjonijiet pubblici dwar mizuri ta' prevenzjoni u eliminazzjoni tal-uzu f'waqtha ta' din is-sustanza nociva ghas-sahha tal-bniedem. Dan wassal biex Anthony Farrugia ghamel snin twal espost ghal dan il-materjal bla ebda hjiel tal-periklu li kien qed jigi espost inkonxjament ghalih, periklu li mill-ahhar tas-sittinijiet kien gia evidenti u rikonoxxut medicament. Il-Qorti ghalhekk taqbel ma'

dak li ntqal mill-ECHR fi Brincat vs Malta u dak kunsidrat mill-Qorti Maltija kif fuq riportat u ribadut mill-istess Qorti diversament preseduta fil-kawza **George Spiteri et vs Policy Manager tal-Malta Shipyards et**, deciza fit-23 ta' Novembru 2016.

Kumpens

Stabbilit illi Anthony Farrugia miet probabilment kawza tal-kancer assocjat mal-espozizzjoni tieghu ghall-asbestos fi zmien li kien jahdem mat-tarzna, l-eredi tieghu cioe wliedu li kienu vicin tieghu fil-mumenti l-aktar difficli ta' hajtu cioe l-ahhar sena u nofs qabel ma miet batew is-sofferenza ta' wlied li jaraw lil missierhom ibati fl-ahhar ta' hajtu minn marda li originat mill-materal uzat fil-post tax-xoghol tieghu. Il-Qorti tqis li dan mhux kaz fejn id-dikjarazzjoni ta' lezjoni hi rimedju sufficjenti. Il-Qorti tqis illi f'dan il-kaz ghandhom jinghataw danni non prekunjarji ghas-sofferenza lil eredi. Il-Qorti taghmel referenza ghaz-zewg sentenzi Maltin gia msemmija aktar il-fuq cioe dak ta' Spiteri u Farrugia u l-kumpens hemm likwidat. Il-Qorti tqis li f'dan il-kaz hemm differenza sostanzjali mill-kawzi l-ohra cioe t-trapass ta' zmien bejn meta Anthony Farrugia irtira u meta jidher pruvat li l-marda qerrieda qabdet mieghu cioe l-ahhar sena u nofs ta' hajtu. Fil-kawzi l-ohra l-eta tal-persuni milquta kienu fis-sittinijiet u ghalhekk ta' eta pjuttost zghira u f'perjodu fejn il-kapacita lavorattiva u l-kontribuzzjoni familjari attiva kienet ghadha qawwija. Jigi rilevat ukoll illi Anthony Farrugia miet ta' 84 sena cioe erbgha u ghoxrin sena wara li irtira u ta' eta avvanzata. Dawn il-fatturi jwasslu lil Qorti tikkonkludi illi l-kumpens non pekunjarju ghas-sofferenza subita bil-vjolazzjoni tad-dritt msemmi ghandu jkun ta' €6,000.

Decide

Ghalhekk il-Qorti taqta' u tiddeciedi billi tilqa' t-talbiet tar-rikorrenti u issib li kien hemm lezjoni tal-artikolu 2 tal-Konvenzjoni Ewropea u l-artikolu 33 tal-Kostituzzjoni, u tillikwida favur ir-rikorrenti kumpens ta' €6,000 li ghandu jinqasam ugwalment bejn ir-rikorrenti li ghandu jithallas in solidum bejn l-intimati.

Spejjez relatati mal-Awtorita dwar is-Sahha u Sigurta fuq il-Post tax-Xoghol ibatuhom ir-rikorrenti u ghal bqija l-ispejjez ibatuhom l-intimati in solidum bejniethom.

Onor. Mark Chetcuti LL.D.
Imhallef

Anne Xuereb
Deputat Registratur